

Dobyetí severního pólu

... před sto lety. Byl tenkrát opravdu objeven?

V souboji o severní točnu si to rozdali Američané Edwin Robert Peary a Frederick Albert Cook. Oba tvrdili, že dosáhli cíle, ale ani jeden nepředložil nezvratné důkazy a ani jednomu se nedalo příliš věřit. A tak se zřejmě už nikdo nedozví, jak to přesně bylo.

Setkali se roku 1891. Peary vedl expedici do severního Grónska, Cook se o ní dočetl v novinách a přihlásil se do ní jako neplacený lékař. Šest členů (včetně Pearyho manželky a Cooka) přečkalo zimu na západním pobřeží největšího ostrova a počátkem léta 1892 se tři z nich (Peary, Cook a Nor Eivind Astrup) vydali na sever. Dosáhli 82° severní šířky. Poté už spolu oba protagonisté nic nepodnikli. Důvod? Zřejmě byli příliš rozdílní.

Otrokář severu

Peary (1856–1920), původně vojenský inženýr, se už roku 1886 pokusil přejít Grónsko, ale naprosto neuspěl. Na výpravě s Cookem pak „objevil“, že severní část Grónska tvoří obrovský samostatný ostrov (nazval ho skromně Pearyho ostrov), a průliv, který ho odděloval od hlavního ostrova, nazval Pearyho kanál. Ohlásil také existenci „Východogrónského moře“ (ve skutečnosti je tam pevnina). Než se na Pearyho výmysly přišlo, stačil jejich autor získat pověst nejschopnějšího amerického polárníka. V roce 1897 založil v USA Arctic Club, jehož dvěma hlavními cíli bylo sehnat peníze a představit se veřejnosti jako jediný, kdo je schopen dosáhnout pólu.

Po několika dalších výpravách se roku 1898 poprvé pokusil dosáhnout severního pólu. Během tohoto pokusu mu umrzlo osm prstů na nohou a muselo být amputováno. Při v pořadí pátém pokusu v roce 1906 dosáhl tehdejšího „rekordu v severnosti“ – 87° 7' s. š. (k vytouženému cíli mu zbývalo pouze 322 km).

Pamětníci Pearyho líčili jako kromobýčejně bezohledného, sobeckého člověka, chorbě žárlivého na každého, kdo se zdál ohrožovat jeho záměry. K Inuitům se choval jako k otrokům a nestydatě je šidil při nákupu polárních kožesin a „slonoviny“ z narvalího zubu. Uvádí se, že v jeho službách zahynulo přes 400 psů, nejméně osm Inuitů a dva běloši. Jeho „polární mašinerie“ stála život desetitisíců zvířat a značně rozvrátila prostředí, ve kterém se dobyvatel pohyboval.

Poslední šance

Roku 1908 již dvaapadesátiletý vyrazil ke svému šestému pokusu. Věděl, že další šance už přijít nemusí. Po přezimování se 1. března 1909 vydal z americké strany k pólu, vzdálenému z hlavního tábora 760 km. Doprovázelo ho sedm Američanů a 19 Inuitů s 28 saněmi a 140 psy; ti mu razili cestu a zakládali zásobárny. U 87° 47' s. š. je všechny poslal zpátky. Ponechal si jenom patery saně se psy, věrného černého sluhu Matthewa Hensona (ve Státech přezívaného „Pearyho negr“) a čtyři Inuity; chtěl totiž být jediným bělochem, který první stanul na pólu. Přesně před sto lety, 6. dubna 1909 v deset dopoledne, po pěti dnech „závěrečného spurtu“, dorazil na 89° 57' s. š. Před posledními pár kilometry však byl tak vyčerpán, že musel na chvíli ulehnout ve stanu. Téhož dne odpoledne pak pólu dosáhl. „Konečně moje točna!“ zapsal si do deníku. Vyfotil se, vztyčil americkou vlajku a uložil ko-

vovou krabici se zprávou (věci se nikdy nenašly). Neuvěřitelně rychlým tempem (až 120 km denně), přičemž se vezl na saních, se podél zásobáren vrátil do tábora a posléze do nejbližší telegrafní stanice na Labradoru. Odtamtud 6. září oficiálně oznámil: „Mám pól!“ Čekalo ho překvapení: krátce předtím ohlásil Cook, že pólu dosáhl už rok předtím...

Lhář, nebo naivka?

Cook (1865–1940), vystudovaný doktor medicíny, rozhodně netrpěl Pearyho nectnostmi – byl sice velmi ctizádostivý, zároveň však zastával názor, že lidé jsou v podstatě hodní a zasluhují ohledy. Ke všem svým druhům včetně Inuitů se choval přátelsky. Přírodu měl rád a šetřil ji. Na rozdíl od Pearyho, který i lidi považoval za stroje, jimiž musí živly pokořit, Cook se spíše nechával přírodními živly okouzleně unášet.

Po rozchodu s Pearym doprovázel v letech 1897–99 výpravu Adriena de Gerlache do Antarktidy (s mladým Roaldem Amundsenem jako kormidelníkem). Výprava musela nedobrovolně přezimovat (vůbec první tak strávila celou zimu v Antarktidě). Velitel se časem sesypal, posádka strádala. O její přežití se zasloužili dva lidé, kteří si udrželi morálku: Amundsen a Cook. Cook byl pak belgickým králem povýšen do šlechtického stavu.

V roce 1906 Cook oznámil, že jako první vylezl na nejvyšší horu Severní Ameriky – McKinley na Aljašce (6194 m n. m.). Jeho průvodce to však později nepotvrdil, což Cooka v očích odborné veřejnosti znevěrohodnilo.

19. února 1908 Cook v doprovodu dvou Inuitů a jednoho psího spřežení vyrazil ze severního Grónska k pólu. Toho dosáhl 21. dubna v poledne. „Byli jsme na střeše světa!“ Na zpáteční cestě musel přezimovat a vrátil se až v dubnu 1909.

Po příjezdu do Dánska byl přijat s velkou slávou, kterou díky svému literárnímu talentu náležitě přivítal přednáškami a hlavně knihou Moje dosažení pólu. V jejím úvodu napsal: „Indiánům, kteří vynalezli pemmikan a sněžnice, a Eskymákům, kteří nás naučili cestovat na saních – těmto dvěma rodům z divočiny, které nemají žádnou státní vlajku, patří můj první dík.“

Hon na outsiders

Jelikož proti sobě stáli dva lidé nepříliš spolehliví, veřejnost zprvu nevěřila ani jednomu a jejich spor o prioritu si jak se patří vychutnala. Brzy však začal mít navrch prohanější Peary.

Cookovi domorodí průvodci prý Pearymu prozradili, že se na cestě k pólu příliš nevzdálili od pevniny. Naproti tomu dánskému polárníkovi Knudu Rasmussenovi, který s nimi pak mluvil také, se zdálo, že Cookovu verzi potvrzují.

Znevážena byla i data astronoma, kterého si Cook najal na vypracování sady souřadnic pro cestu k pólu. Nakonec vědecká obec shledala Cookem předložené důkazy nedostatečnými a přiklonila se k Pearymu s přípodotkem, že ani u něho není zcela jisté, že alespoň těsné blízkosti pólu skutečně dosáhl. Americký kongres pak hlasováním (!) rozhodl, že Peary souboj o pól vyhrál a jmenoval ho mimořádným kontradmirálem.

Ve třicátých letech byl Cook odsouzen k 15 letům vězení za nadcenění naftových nalezišť, která získal na jihozápadě USA; lze se jen domýšlet, proč právě on „vyfasoval“ nejvyšší trest za podvod v dějinách USA... Když se pak ukázalo, že ve skutečnosti ložiska mají hodnotu ještě vyšší, dostal – po sedmi letech za mřížemi! – milost přímo od prezidenta Roosevelta. Pár měsíců nato zemřel. V roce 1977 potom zkušený sovětský polárník Alexej Trešnikov po analýze Cookových údajů o některých přírodních jevech vyslovil přesvědčení, že ať už Cook na pólu byl či nikoli, popsal věci, které nemohl vidět nikde jinde než v centrální Arktidě. Také dánská geografická společnost, která Cookovi udělila zlatou medaili, nikdy neshledala důvody mu ji odebrat. ■

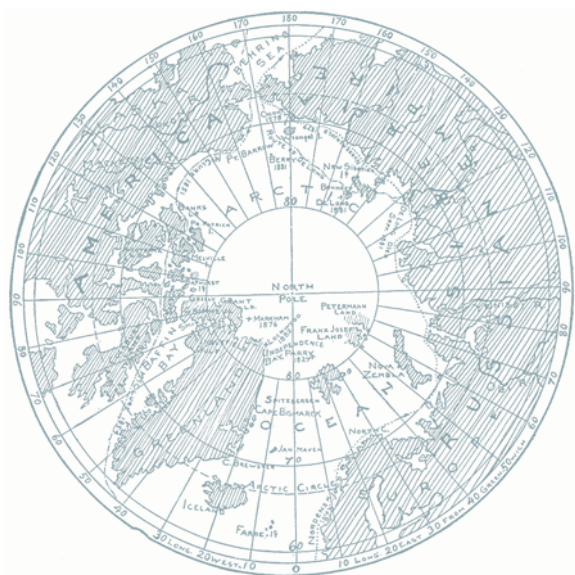

Frederick Albert Cook šel za svůj podvod do vězení, předtím si ale užil svou chvíli slávy

Také Edwin Robert Peary se těšil pověsti nejschopnějšího amerického polárníka – a ne nadlouho

Foto: Wikimedia Commons

Oba tvrdili, že *dosáhli severního pólu*. Jestli měli pravdu, se už nedozvíme.